

7. Wymierzając sprawiedliwość

Jednym z filarów demokracji jest niezależna władza sądownicza. Podczas lekcji uczniowie dowiadują się, jakie są zasady działania sądów (niezawisłość i dwuinstancyjność), poznają sposób ich działania i hierarchię. Ważną rolę w wymiarze sprawiedliwości odgrywają też prokuratura i policja, które zapewniają obywatelom bezpieczeństwo i stoją na straży przestrzegania prawa. Obok sądów powszechnych istnieją także specjalne organy kontrolujące działania władz państwowych: Trybunał Konstytucyjny, Trybunał Stanu, Naczelny Sąd Administracyjny i Najwyższa Izba Kontroli. Działa także Rzecznik Praw Obywatelskich, który stoi na straży praw i wolności obywateli.

CELE LEKCJI WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

Uczeń/uczennica:

- wyjaśnia zasadę państwa prawa, w tym zasady niezależności sądów i niezawisłości sędziów; wyjaśnia podział na sądy powszechne i administracyjne oraz zasadę dwuinstancyjności postępowania sądowego; przedstawia, w jakich sprawach orzeka sąd rejonowy – dział XI pkt 6;
- wyjaśnia zasadę konstytucjonalizmu; podaje szczególne cechy konstytucji; znajduje w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej przepisy dotyczące wskazanej kwestii; podaje kompetencje Trybunału Konstytucyjnego Rzeczypospolitej Polskiej – dział XI pkt 7.

PO ZAJĘCIACH UCZEŃ/UCZENNICA POTRAFI

- wyjaśnić zasadę niezawisłości sędziowskiej;
- opisać strukturę sądów powszechnych w Polsce;
- wskazać dziedziny życia, których dotyczą poszczególne gałęzie prawa;
- wyjaśnić – na przykładach – czym zajmuje się Trybunał Konstytucyjny, a czym – Trybunał Stanu;
- wymienić przykładowe organy, które kontrolują działania władz.

METODY PRACY

- rozmowa nauczająca
- miniwykład
- praca z tekstem
- praca w parach lub w grupach
- projekt uczniowski
- quiz
- notatka

JAK PRZEPROWADZIĆ ZAJĘCIA?

WPROWADZENIE

1. Wprowadzenie (rozmowa nauczająca). Poproś uczniów i uczennice, żeby wyobrazili sobie mecz piłki nożnej, w którym zabrakło sędziego. Obie druży-

ny znane są z ostrej i bezpardonowej gry, a stawka meczu jest wysoka. Zapytaj, jak ich zdaniem wyglądałby w takiej sytuacji przebieg spotkania. Następnie przedstaw im jeszcze jedną fikcyjną sytuację: sędzią podczas meczu piłki nożnej był dłużnik trenera jednej z drużyn. Sędzia ten wyraźnie sędziował na korzyść jednej z drużyn.

Zeszyt
ćwiczeń
s. 118
ćwicz. 1

Poproś uczniów i uczennice, aby zastanowili się, jakie zasady określające sposób powoływania sędziego mogłyby nie dopuścić do takiej sytuacji. Po wysłuchaniu odpowiedzi przedstaw potrzebę niezależności sędziego, który kieruje się przepisami gry. Następnie zwróć uwagę na analogiczną, lecz znacznie ważniejszą rolę sędziego w postępowaniu sądowym.

ROZWINIĘCIE

2. „W służbie Temidy” (praca z tekstem, notatka). Poleć uczniom przeczytanie tekstu „W służbie Temidy” (s. 230–231). Gdy uczniowie się z nim zapoznają, zadaj im pytania z ćwiczenia „Zastanów się” na s. 231 – odpowiedzi uczniowie samodzielnie zapisują w zeszytach:

Zeszyt
ćwiczeń
s. 118
ćwicz. 2

- *Jakie instytucje sprawują w Polsce władzę sądowniczą?*
- *Co oznaczają słowa: apelacja i kasacja?*
- *Dlaczego sędziowie muszą być niezależni?*
- *Kto nadzoruje pracę sądów powszechnych?*
- *W jaki sposób sądy kontrolują władzę?*

Następnie poproś wybranych uczniów o odczytanie swoich odpowiedzi. Zaproponuj teraz, by wszyscy sformułowali krótkie wyjaśnienia dwóch ważnych zasad działania sądów w Polsce – niezawisłości i dwuinstancyjności. Zwróć uwagę, że w pierwszym przypadku chodzi zarówno o niezawisłość samych sędziów, jak i sądów jako instytucji.

3. „Nie tylko prawo karne” (miniwykład, praca w parach). Wyjaśnij, że prawo rozstrzyga nie tylko w sprawach karnych. Zreferuj tekst „Nie tylko prawo karne” (s. 232), prosząc o wynotowanie w zeszycie wymienionych tam gałęzi prawa. Uczniowie, pracując w parach, podają przykłady spraw, które są rozstrzygane przez kodeks karny, cywilny i postępowania administracyjnego.

Zeszyt
ćwiczeń
s. 118
ćwicz. 3

4. „Proszę Wysokiego Sądu” (wycieczka klasowa, projekt uczniowski). Zaproponuj uczniom realizację projektu zespołowego „Proszę Wysokiego Sądu”, w ramach którego będą gromadzić materiały dotyczące funkcjonowania sądu. Wstępem do projektu powinna być wycieczka klasowa do najbliższego sądu, podczas której spróbują się dowiedzieć:

- *Jaki rejon obejmuje swym działaniem?*
- *Ile spraw rocznie rozpatruje?*
- *Jakie są w nim wydziały?*
- *Jakie kolory obwódki mają na togach sędziowie, adwokaci i prokuratorzy?*

Możesz również zaproponować uczniom, by po wycieczce do sądu gromadzili indywidualnie lub zespołowo materiały dotyczące pracy prawników oraz wycinki prasowe na temat głośnych procesów sądowych. Jeśli uda się wam wziąć udział w jakiejś rozprawie, to omówcie później jej przebieg. Poleć uczniom, by zastanowili się, jaki wyrok wydaliby w tej sprawie.

5. „Kto patrzy władzy na ręce?” (miniwykład, praca w grupach, praca z tekstem). Powiedz, że w każdym, nawet najlepiej rządzonej kraju zdarza się, że osoby sprawujące władzę wykorzystują swoje możliwości do prywatnych celów, łamią pra-

wo lub tworzą prawo niezgodne z ustawą najwyższą, czyli konstytucją. Możliwe są takie działania władz, które z punktu widzenia kodeksu karnego nie są przestępstwami, ale np. naruszają ustawy, konstytucję czy narażają skarb państwa na straty. Aby zapobiec takim sytuacjom, zostały powołane specjalne instytucje, których zadaniem jest kontrola legalności działań władzy i patrzenie na ręce wszystkim, którzy podejmują decyzje dotyczące nas, obywateli.

Zapytaj uczniów, czy słyszeli o jakichś innych, poza sądami, organach powołanych do strzeżenia prawa w Polsce. Odpowiedzi (ale tylko te trafne) zapisz na tablicy, uzupełniając je o następujące instytucje: Trybunał Stanu, Trybunał Konstytucyjny, Naczelny Sąd Administracyjny, Najwyższa Izba Kontroli, Rzecznik Praw Obywatelskich.

Poleć uczniom, aby zapoznali się z tekstem „Kto patrzy władzy na ręce? (s. 233–234), a następnie w czteroosobowych zespołach ułożyli cztery pytania dotyczące wymienionych w nim organów kontroli i ochrony prawa w Polsce oraz zapisali je na kartce („Sądy, trybunały, rzecznicy” na s. 234). Uczniowie wymieniają się pytaniami z innym zespołem, a następnie kolejno na nie odpowiadają.

ZAKOŃCZENIE

6. „Kto rozpatrzy tę sprawę?” – podsumowanie (praca własna). Uczniowie i uczennice wykonują indywidualnie ćwiczenie sprawdzające „Kto rozpatrzy tę sprawę?” (s. 234).

Zeszyt
ćwiczeń
s. 119–120
ćwicz. 5

ĆWICZENIA DODATKOWE

▀ **„Rola sędziego”** (minidyskusja). Poproś uczniów i uczennice, by przeczytali tekst w ramce na s. 232, następnie zainicjuj krótką dyskusję na temat odpowiedzialności sędziego, który musi rozstrzygać o winie i niewinności na podstawie często niepełnych czy nawet sprzecznych dowodów. Zapytaj, dlaczego nawet w przypadku, kiedy wina oskarżonego wydaje się bezsporna, nie wolno nikogo ukarać bez postępowania sądowego.

▀ **„Sądy, wyroki, apelacje”** (praca z tekstem, praca w grupach). Zapytaj uczniów i uczennice, czy słyszeli o jakichś głośnych sprawach sądowych. A może widzieli filmy czy programy telewizyjne, które przedstawiały pracę sądu? Poproś o kilka przykładów. Następnie podziel uczniów i uczennice na małe zespoły i rozdaj im przygotowane wcześniej egzemplarze gazet. Zadaniem każdego zespołu będzie odszukanie w nich informacji o sądach, wyrokach, sędziach, prokuratorach i adwokatach. Uczniowie i uczennice wybierają najważniejsze pojęcia prawnicze z nimi związane i zapisują je w postaci map myślowych na temat pracy sądów powszechnych. Poproś, by w swojej pracy uwzględnili też wiadomości z tekstu „W służbie Temidy” (s. 230–231), a w domu przeczytali tekst „Rola sędziego” na s. 232, a potem uzupełnili swoje notatki.

Możesz uczniom i uczennicom zaproponować również wycieczkę do najbliższego sądu, podczas której będą szukać odpowiedzi na pytania zawarte w ćwiczeniu „Proszę Wysokiego Sądu” (s. 233).